

KULTURNI

Listi

MAJA

ISSN 1581-8373

LETO XXII
PRILOGA
MAJ 2017

*Smiljan Rozman z očetom na poti v Šmihlesko cerkev v Družmirju.
Okoli leta 1940.*

arhiv: Germana Rozman

MESTNA KNJIŽNICA ŠOŠTANJ – JUNIJ 2017

KNJIŽNI SEJEM

ponedeljek, 5. 6. 2016, od 10.00 do 18.00

Za vse ljubitelje starih knjig, sejem rabljenih knjig, prvi ponedeljek v mesecu.

Da knjige ne bi romale na odpad, jim skušamo najti na sejmu nov dom, tako ohranimo dostojanstvo starim odsluženim knjigam, ki še vedno nosijo v sebi sporočilo za vsakogar, ki si bo vzel čas zanjo in njene porumenele liste.

Poleg podarjenih knjig prodajamo tudi knjige, ki so odslužile svojo nalogo v naši knjižnici, z namenom, da najdejo pot med ljudi in tako polepšajo dan strastnim bralcem in zbirateljem.

Knjige se prodajajo po simbolični ceni 1 €.

RAZSTAVAv juniju
Tone Partljič

Razstava nam bo skušala približati delo in delček življenja nam vsem znanega pisatelja Toneta Partljiča. To je fant, ki je slišal travo kako raste. Fant, ki si je želel prijeto sonce. Avtor vsem znanega filma Moj ata, socialistični kulak. Mogoče pa je vseeno še kakšna malenkost, ki jo o njem niste vedeli. Avtorica razstave je Stanka Ledinek.

BRANJE JE POTOVANJE

ponedeljek, 12. 6. ob 11.15

S starši bomo odkrivali svet tiskane besede iz bogate zakladnice knjig. Krožek bosta vodili Edita Prah Šincek in Andreja Kac.

POLETNO BRANJE

V Mestni knjižnici Šoštanj od 19. junija dalje pripravljamo poletno obarvane koticke označene z oznako POLETNO BRANJE in VREČKE POLETNEGA BRANJA. Da boste lažje in hitreje izbrali gradivo za počitnice in dopust!

SE PRIDEŠ IGRAT?

Na otroškem oddelku pripravljamo lego in puzzle igralnico za otroke. Najmlajše pa bodo pričakale pravljične pobarvanke in barvice.

Čas med prsti vsem odteka,
v nepovrat teko vsa leta,
novo sonce doli sije,
mesec nov svetlobo lije.
Plava še gospodarica,
zraka hči in vladarica,
po umirjenem valovju,
po megličastem vodovju,
je pred njo morja daljina
in nad njo neba jasnina.
Let devet je že minilo,
se v deseto je nagnilo,
ko iz morja glavo dvigne,
čelo nad vodo privzdigne.
Je ustvarjati začela,
svet oblikovati jela,
po razpenjenih širjavah,
morja krutega daljavah.

Kalevala (odlomek)

foto: ePeR

Vsebina

Revija za kulturna
in druga vprašanja
občine Šoštanj in širše.

2 Knjižnica

5 Muzej

6 Galerija

8 Iz zgodovine Šoštanja

10 Knjižnica Velenje

12 V gledališču

14 Proza

15 Knjiga

Izdaja

Zavod za Kulturo Šoštanj
Trg Svobode 12, 3325 Šoštanj
zanj Kajetan Čop, direktor
Izdajanje Lista finančno omogoča
Občina Šoštanj, zanjo Darko Menih,
župan.

Odgovorni urednik

Peter Rezman

Kritične pripombe na vsebino ali
obliko Lista bodo dosegle svoj na-
men le, če jih boste posredovali s
kratkim sporočilom na e-naslov list.urednik@gmail.com

Vodenje redakcije (kulture)

Peter Rezman

Jezikovni pregled

ZUK Rezman

Oblikovanje, prelom strani

Media Center, Marko Gorjup s.p.

Tisk

Grafika Gracer d.o.o.

Naklada

700 izvodov.

Vse sodelavce prosimo, da prispevke
za LIST št. 11/2017, pošljete
najkasneje do 14. junija 2017 na
elektronski naslov:

list.revija@gmail.com

Foto naslovnice: arhiv: Germana
Rozman

KLEPETI POD PUSTIM GRADOM

Prvi gost na prireditvi Klepeti pod Pustim gradom v letu 2017 je bil msgr. Jože Pribožič. V letošnjem letu praznuje sedemdeseti rojstni dan, kar je bil tudi eden izmed razlogov, da je bil izbran za januarskega gosta na mesečni prireditvi v Muzeju usnjarstva na Slovenskem v Šoštanju.

V pogovoru, ki ga je vodil Miran Aplinc, so obiskovalci prireditve izvedeli mnoge zanimivosti iz gostovega življenja, tako zasebnega kot tudi uradnega. Gost se je moral kar potruditi, da je vse te podatke strnil v časovni okvir klepeta.

Osnovno šolo je obiskoval v Brestanici, kjer je preživel mladost v številni družini, kjer ni bilo nikoli dolgčas, saj se je vedno našlo kakšno delo. Zanimalo ga je mnogo področij in poskušal je biti aktiven, kjer se je le dalo. Že v osnovnošolskih letih je pomagal pri raznih delih in pri obnovah sakralnih objektov, kjer je dobil veliko znanja, ki ga je uporabil tudi kasneje, ko je že deloval kot duhovnik po raznih farah, predvsem pa v šoštanjski, kjer deluje še danes.

Šolanje je nato nadaljeval na gimnaziji v Mariboru, študiral pa na Teološki fakulteti v Mariboru in Ljubljani. V duhovnika je bil posvečen leta 1972. Kot kaplan je služboval v Slovenskih Konjicah, nato pa je prišel za župnika v Šoštanj. Zdaj je že vrsto let župnik Združene župnije Šoštanj, Zavodnje in Bele Vode, katero zelo uspešno vodi, kljub težavam, ki se pojavljajo vsake toliko časa. Od leta 1984 je dekan Dekanije Šaleška dolina in naddekan Savinjsko-šaleškega naddekanata. Od leta 2006 je tudi vodja gospodarske uprave celjske škofije. Msgr. Jožeta Pribožiča odlikuje izjemna delavnost, znan pa je tudi po čutu za sočloveka. Tako ni naključje, da je leta 1996 postal prvi častni občan Občine Šoštanj. Tudi danes je še vedno aktiven na več področjih, kar se vidi predvsem po infrastrukturi za katero vzorno skrbi. To je tudi eden glavnih razlogov, da je tako priljubljen med prebivalci v svoji župniji.

Februarski gost na prireditvi Klepeti pod Pustim gradom v letu 2017 je bil Damijan Kljajič, profesor zgodovine in geografije, ki pa ga večina pozna kot nekdanjega dolgoletnega direktorja Muzeja Velenje. Pogovor v Muzeju usnjarstva na Slovenskem v Šoštanju je vodil kustos Jernej Hozjan, zbralo pa se je veliko

Foto: Jernej Hozjan

število obiskovalcev, ki so hoteli slišati zanimivo pripovedovanje tokratnega gosta.

Po rodu je sicer iz Koroške, natančneje iz kraja Podpeca v bližini Črne na Koroškem, vendar sam zase pravi, da je njegov dom tako na Koroškem kot tudi v Šaleški dolini. Pri svojih šestih letih se je z družino preselil iz majhnega podeželskega kraja v novo nastajajoče mesto Velenje, ki je ravno takrat – sredi šestdesetih let prejšnjega stoletja doživljalo največji razcvet. Po zaključeni osnovni šoli je šolanje nadaljeval na Pedagoški gimnaziji v Celju in nato diplomiral na Pedagoški fakulteti v Mariboru. Njegov mentor je bil znani velenjski zgodovinar dr. Milan Ževart s katerim sta se tudi kasneje zelo dobro razumela. Sprva je bil zaposlen v Ljubljanski banki, kasneje pa v Muzeju Velenje, ki je takrat spadal še pod Kulturni center Ivan Napotnik Velenje. V muzeju deluje kot kustos že trideset let, vmes tudi dva mandata kot direktor. V tem obdobju je izdal že kar lepo število različnih avtorskih

del. Sodeloval je pri nastajanju različnih publikacij kot soavtor in urednik. Kljub nekaterim zdravstvenim težavam v preteklosti Damijan Kljajič ne miruje, saj ima za prihodnost še veliko načrtov. Njegova velika strast je tudi šport – natančneje namizni tenis, s katerim se ukvarja že vrsto let. V velenjski Rdeči dvorani so člani namiznoteniškega kluba, kjer je bil v upravnem odboru tudi sam, vrsto let organizirali močan mednarodni turnir, katerega so se udeležili takratni najboljši igralci namiznega tenisa na svetu. Svoj prosti čas najraje preživlja na svojem vikendu, kjer najde v naravi svoj mir in naredi kakšno fotografijo. Fotografiranje je še ena izmed njegovih številnih aktivnosti. Za svoje posnetke je bil tudi nagrajen.

Mnogo zanimivega nam je povedal in čas namenjen prireditvi je kar prehitro potekel. Mogoče bo tudi sam nekoč zapisal spomine iz svojega življenja tako kot je to napravil že za veliko znanih prebivalcev Šaleške doline.

Foto: Miran Aplinc

AUTOMOTIVA – ART

Razstava slikarja, oblikovalca in ilustratorja Marijana Pečarja, ki je na ogled v Mestni galeriji Šoštanj, je svojevrsten prispevek razumevanja kombinacije umetnosti in tehnologije. Na ogled so slike iz sveta avtomobilizma in motociklizma, ki nudijo vpogled v realnost dogajanja in razvoja te vrstni tehnologije, hkrati pa izražajo več kot to. Naslikanemu motivu daje avtor živost, energijo, slike zaživijo v svojem namenu.

Marijan Pečar, ki se je s slikanjem začel ukvarjati kot študent Akademije za likovno umetnost v Ljubljani, smer oblikovanje, je motiviko, ki mu je blizu večkrat spretno uporabil na svojih platinah, predvsem s tehniko olja in vodenih barv. Slednje so manjšega formata ter morda že rahlo mejijo na ilustracijo. Avtor rad ustvarja z majhnimi čopiči in finimi potezami, prenekateri detajl pa meji že na tehnično risbo. Pri vodnih barvah v

zadnjem času to lepo kombinira z abstraktnimi vzorci ozadij.

Tehnika, sprva le avtomobilizem, ga je zanimala že od nekdaj, zato združuje ti dve področji z vso strastjo in predanostjo. Zaslugo za to ima tudi njegov profesor slikanja g. Tugo Šušnik, ki je, navkljub strogemu študijskemu načrtu, uvidel avtorjevo strast do tega področja ter mu dovolil, da se je, pod njegovim mentorstvom, razvijal v slikarja avtomotive art-a, kot to zvrst imenujejo po svetu.

Svoje upodobitve avtomobilov, motociklov ter prizorov iz avto-moto športa je do sedaj predstavil na mnogih samostojnih razstavah po Sloveniji. Na odprtju razstave v Šoštanju, ki je bila 11. maja, je o svojem razmišljanju in pristopu do te smeri nekaj več povedal avtor sam, direktor Zavoda za kulturo Kajetan Čop pa je avtorja predstavil preko dveh likovnih kritičarjev, ki sta med drugim takole za-

pisala o avtorju.

Polona Škodič, umetnostna zgodovinarica in likovna kritičarka:

Dela Marijana Pečarja prinašajo vpogled v posebno zvrst in tematiko sodobnega slikarstva, ki jo v našem prostoru srečujemo bolj poredko. Je namreč eden vidnejših avtorjev, ki se je zapisal tehnični stroki, ne le poklicno, temveč tudi umetniško kreativno. Že od najzgodnejših let je tesno povezan s slikanjem tehnične kulture, natančneje z upodabljanjem predvsem avtomobilističnih in motociklističnih motivov, ki so skozi leta študija strojništva in industrijskega oblikovanja dozoreli in prerasli v povsem samosvojo umetniško prepoznavno smer. Pravzaprav ga je že takrat vse bolj zanimalo dizajniranje avtomobilov in drugih tehničnih predmetov ali naprav. Likovni jezik, ki si ga je izbral mu nudi neomejene izrazne možnosti. S specifičnim načinom slikanja, kjer up-

Foto: Dejan Tonkli

Foto: Dejan Tonkli

orablja v glavnem oljne in vodne barve, nastajajo neverjetno natančno, mojstrsko izrisane upodobitve, ki pa, kot se morda na prvi pogled zazdi, nimajo tendenc približevanja fotorealizmu ali hiperrealizmu. Marijan Pečar v svoja dela namreč vnaša večplastno komponento sporočilnosti, energijo, živost dogajanja določenega psihološkega trenutka. Dela so »slikarsko« izrisana, v njih so vidna prelivanja, gostota ali transparentnost barve. To so pravzaprav tiste posebnosti in elementi, ki poleg detajliranosti in celote nasploh, pritegujejo opazovalca in zaposlujejo njegov pogled in razmišljanje. Vsakokrat nam pravzaprav takšna slika dopušča, da v mnogoštevilnih detajlih odkrijemo vedno kaj novega. Torej takšne slike nikakor ne moremo zaobjeti kot celote z enim samim pogledom. V svojih slikah nas popelje tudi v zgodovinska obdobja, kjer nam prikazuje čas starodobnikov in nasploh značilnosti tistih časov. V slikarstvu tako sledi tehničnemu napredku in izjemno hitrem razvoju na področju avto-moto športa, avtomobilizma in motociklizma nasploh, različnim tovrstnim prireditvam in dirkam, ki jih tudi sam nemalokrat obiskuje. Pečarjevo ustvarjalno pot so zaznamovali različni ciklusi in serije slik, pa tudi mnoge samostojne razstave, ki so mestoma spremljale različne prireditve na temo starodobnih in sodobnih vozil. S svojim delom želi slovenskemu prostoru predvsem približati tovrstno umetnost,

ki ima v zahodnem svetu že dolgo svoje spoštljivo mesto in tradicijo.

Tudi Srečko Pavličič je o avtorju med drugim zapisal:

(...)Da bi v posameznikih prepoznali globlja sporočila ali celo umetnost, je že korak, ki ga tako javnost kot - roko na srce - tudi ugledna kritika prezre in se s problemom ne ukvarja. Biti drugačen je pri nas gotovo najtežje.

Biti trendovski, se spoznati na globoka duhovna občutja in ezoteriko, vedeti vse o vsem in vsakem, živeti polno in seveda zdravo, slediti (čemu le?), so sporočila, ki nas dnevno nasitijo, napojijo in držijo v pogonu. Le kje imajo v vsem tem svoje mesto Pečarjevi avtomobili, motorji, vsebine ilustracij? Površno še dojamemo likovno zajeto sporočilo hitrosti, kaj več pa ne. Kot da je umetnikov pogled preveč tehnični za ta naš čuden svet, ki se tako hitro vrti in mineva.

(...)Marijan Pečar ostaja tudi v bodoče eden od likovnih ustvarjalcev, ki s svojim načinom dela in mnogimi umetniškimi potmi kakor si jih je začrtal, izziva zainteresirano javnost in jo vabi k spoznavanju njegovega dela. Ker zavestno odstopa od utečenih prijemov likovnih zanesenjakov in umetnikov, je, vsaj pri nas, zanj težje. Neko nerazložljivo in uveljavljeno prepričanje v absolutno dobro in kvalitetno, če je le označeno z akademskim predikatom, je pri njem prezrto. V kolikor je temu vzrok motivika

Pečarjevih del, bo čas šele pokazal svoje. Takrat bo vsakršna kritika že zdavnaj pozabljena, njegovo delo pa bo imelo mesto v zbirki slovenskih likovnih del. Kam bodo do takrat "odpeljali" njegovi avtomobili je nepredvidljivo, a sporočilo njegovih slik bo v vsakem času imelo trajno vrednost in s tem učinek.

Marijan Pečar, 46-letni svobodni kulturni ustvarjalec, risar, ilustrator, slikar, oblikovalec, pisec in otroški ustvarjalec, živi in dela v Bizoviku pri Ljubljani. Kmalu po končanem študiju se je zapisal svobodnemu poklicu. Poklicna pot ga je zaradi želje po risanju in slikanju sprva zanesla predvsem v ilustracijo. Danes največ svojih del ustvari prav za otroke, pa tudi znanstveno-naravoslovna ilustracija mu je blizu, saj je prenekatera likovna upodobitev učnih poti širom po Sloveniji prišla z njegove mize. Njegove slike vabijo k ogledu ljubitelje tehnike, poznavalce in zbiratelje, ljubitelje avtomobilov in motociklov nasploh, predvsem pa mladino - šolarje, dijake in študente. V slovenskem prostoru se avtor trudi tudi preko razstav ljudem približati svoje delo, predvsem pa spodbuditi dojemanje avtomobilizma, motociklizma ter avto-moto športa kot nekaj več, kot umetniško delo, kot tehnično kulturo. S pomočjo socialnih in družabnih omrežij pa je svojo publiko našel po celem svetu.

Razstava vabi k ogledu do 4. junija.

MOJI SPOMINI NA MLADINSKO ORGANIZACIJO ŠOŠTANJ

Pisalo se je leto 1975. Tega leta sem bil na programski volilni konferenci izvoljen za predsednika Osnovne Organizacije Zveze Socialistične Mladine Slovenije OO ZSMS Šoštanj. Prostore smo imeli v zgornjih prostorih občinske stavbe na Trgu svobode.

Rekli smo ji mladinska soba. To je bil majhen, a dovolj velik prostor, da smo se mladi lahko sestajali in družili. Uporabo tega prostora nam je takrat omogočila Krajevna skupnost Šoštanj, katere predsednik je bil Miloš Volk. Za predsednika Krajevnega sveta OO ZSMS Šoštanj

Delovna akcija za Kulturnim domom, leta 1974. Foto: Dušan Dobnik

Delovna akcija: Priprava terena pred polžitvijo električnega kabla za razsvetljavo na Rokometnem igrišču. Foto: Jani Napotnik

Alojz Slemenšek predaja pokal in priznanje predstavniku zmagovalne nogometne ekipe. Nogometni turnir je organizirala Mladinska organizacija Šoštanj na nogometnem igrišču pod vilo Široko leta 1974.

sem bil izvoljen 14. 1. 1977, kjer so bile po delegatskem načelu vključene vse osnovne organizacije v Krajevni skupnosti in sicer: OO ZSMS osnovnih šol Karel Destovnik Kajuh ter Biba Roeck, mladi iz IUV TOZD TUŠ, REK TOZD TEŠ, Merks TOZD Prodaje Šoštanj, osnovne organizacije ZSMS Topra, Galipa in Lesne, ter OO ZSMS Šoštanj. Namen novo izvoljenega Krajevnega sveta ZSMS je bil usmerjanje in povezovanje dejavnosti in aktivnosti osnovnih organizacij ZSMS na družbeno političnem, kulturnem, športnem in drugih področjih dela mladih v Krajevni skupnosti. Mladinci OO ZSMS Šoštanj smo takrat pozornost namenjali tudi starejšim občanom in ženam. Za njih smo v kulturnem domu pripravljali razne kulturne prireditve, na katerih so nastopali recitatorji, igrali so se skeči pa tudi petja in igranja na različnih instrumentih ni manjkalo. V pomoč nam je bila učiteljica slovenskega jezika Milka Jarnovič in gledališki režiser Tone Rep. Za naše razvedrilo sta na kitarah skrbela Ivo Gagolič in Jani Napotnik. Mladi smo

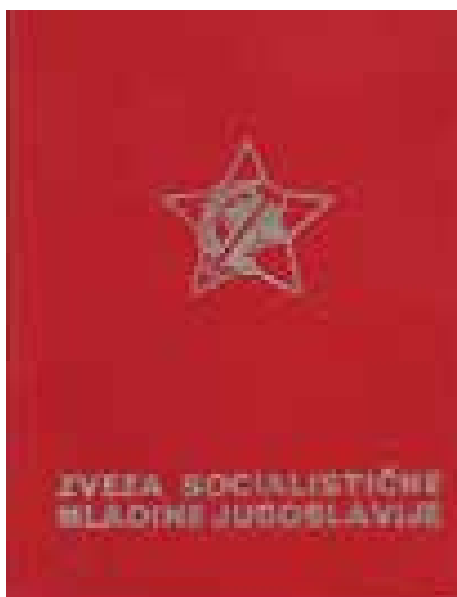

Sprevod otroških pustnih mask po ulicah Šoštanja. Pustno rajanje v telovadnici TVD Partizan Šoštanj.

se udeleževali tudi raznih delovnih akcij: urejanje okolice kulturnega doma, priprava bazena za novo sezono. TVD Partizan smo pomagali, da je rokometno igrišče dobilo javno razsvetljavo. Tu nam je vseskozi stal ob strani Martin Primožič, ki je v tistem obdobju opravljal funkcijo predsednika krajevnega odbora SZDL. Mladinci smo med drugim organizirali tudi povorko z baklami in s tem počastili takratni državni praznik 29. november, Dan republike. Za to slovesnost so nam bakle izdelali v obratu Lesne pri Osnovni šoli KDK. Tedaj je lokalni časopis Naš čas v naslovu članka zapisal: ZNOVA BAKLADA PO ŠOŠTANJSKIH ULICAH. Začetek je bil pred OŠ Biba Roeck. Povorka je nato nadaljevala pot do Trga svobode, spremljala jo je godba na pihala Zarja pod vodstvom Silva Tamšeta in tudi taborniki odreda Pusti grad ter športniki in ostali krajanje. Da je vse skupaj potekalo varno je poskrbelo Prostovoljno gasilsko društvo Šoštanj - mesto. Pokrovitelj tega dogodka je bila KS Šoštanj. Mladinci smo

Zgornja fotografija povzeta iz Našega časa. Prihod zvezne štafete mladosti na Trg svobode, maja leta 1976.

Izkaznica Mladinske organizacije organizacije.

sodelovali tudi pri polaganju vencev pred spomenik partizanskemu pesniku Karlu Destovniku Kajuhu. Organizirali smo revijo pevskih zborov. Na reviji so sodelovali otroški in mladinski zbori iz Šoštanja in Topolšice. Prireditvi smo dali naslov NAŠI ZBORI POJO. Zaupana nam je bila organizacija prihoda Zvezne štafete mladosti, maja leta 1976. Organizirali smo različne mladinske plesne pod bazenom in medse povabili kar nekaj takrat uveljavljenih ansamblov v slovenskem prostoru kot so: Kameleoni iz Kopra, Oko iz Ljubljane, Grive iz Vrhnike, Ave iz Velenja, Kuvadis iz Mozirja ter domača skupina Grom, ki jo je vodil Luka Šumnik. Organizirali in vodili smo tudi otroške sprevode mask po ulicah Šoštanja. Pustno rajanje je potekalo v telovadnici TVD Partizan. Prav tako smo, 17. 6. 1978, na rokometnem igrišču

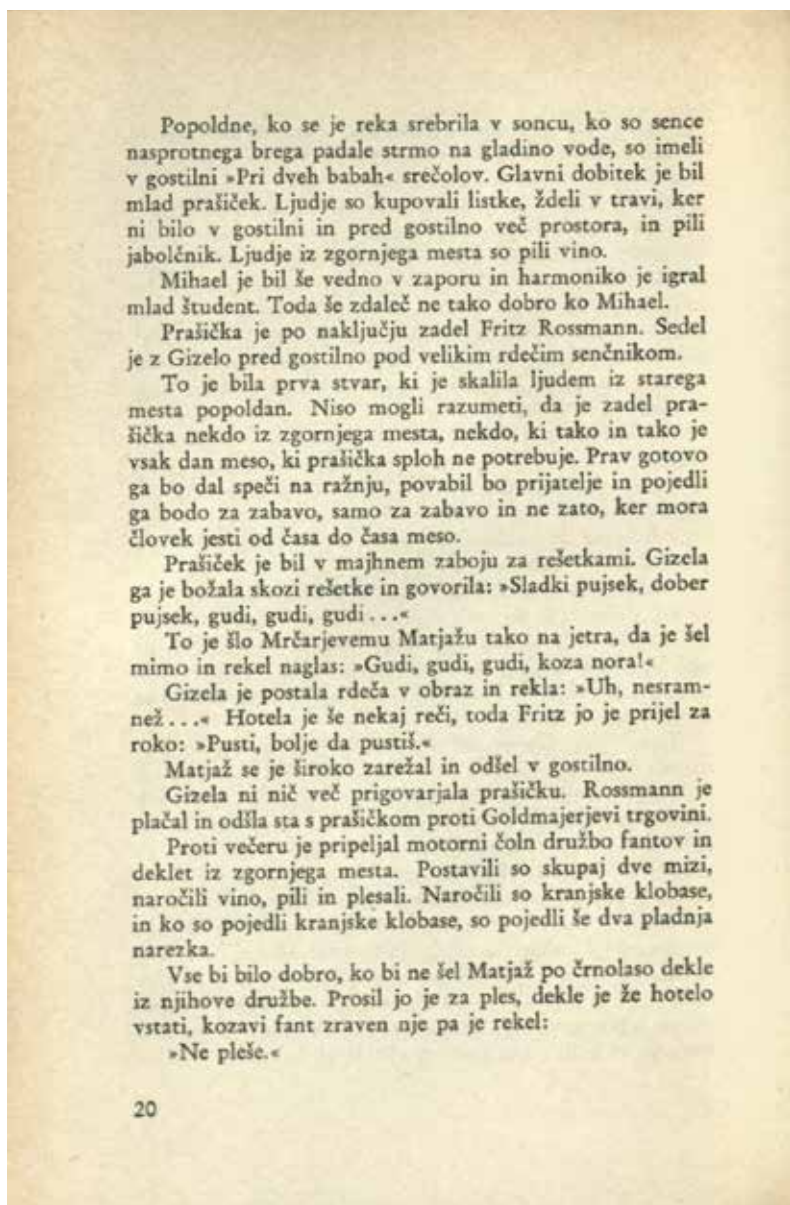
organizirali 1. ŠOŠTANJSKO NOČ. Bila je ena prvih pod tem imenom v Sloveniji. Po poizvedovanju in pregledu arhivskih zapisnikov pa sem prišel do podatka, da je prireditev ŠOŠTANJSKO NOČ poleg mladincev pozneje organiziralo tudi Turistično lepševalno društvo Šoštanj v sklopu prireditev za tisti čas zelo obiskanega Turističnega tedna. Vse te naše aktivnosti in prireditve je skrbno beležil in zapisoval Vito Kumer. Vito se je takrat posvečal tudi novinarstvu. Predsedniki, ki so pred mano opravljali to nalogo so bili: Vlado Ostervuh, Alojz Slemenšek, Marko Kompan in kasneje za mano še Alenka Brglez. OO ZSMS je imela tudi svoj statut. Povzetek petih členov tega statuta pa je bilo zapisanih v majhni rdeči knjižici, ki je služila kot izkaznica mladinske organizacije.

SMILJAN ROZMAN

V marčevski kulturni prilogi Lista smo poročali o imenitni razstavi Knjižnice Velenje, ki jo je le-ta pripravila v svoji »podružnici«, Mestni knjižnici Šoštanj. Avtorjema razstave, Bernardi Lukanc, svetovalki v knjižnici in direktorju, Vladu Vrbiču, je za razliko od mnogih drugih razstav uspelo, da sta poleg Šoštanja predstavila zanimivo predstavitev tudi izven Šaleške doline. Razstava »Smiljan Rozman, pisatelj ki bobna in slika«, zasnovana ob desetletnici smrti pisatelja, je na ogled tudi v Univerzitetni knjižnici Maribor, v mestu, ki ga je imel Rozman za tako svojega, da je hotel biti tam tudi pokopan.

Rozman je živel v Šoštanju dve leti, tik pred drugo svetovno vojno, vendar je bilo to dovolj, da je obdržal dobre stike s prijatelji v našem mestu vse do konca življenja. To, poleg tega, da je bil seveda izvrsten in po krivici malo pozabljen pisatelj, je bil seveda močnejši motiv za postavitev razstave.

Univerzitetna knjižnica Maribor že več kot desetletje pripravlja ob dnevih knjige tematske razstave in tako je lani nastala razstava »Hamlet – citati – parafraze«, avtorjev etnologinje Jerneje Ferlež in pesnika ter knjižničarja Boruta Gombača, oba zaposlena v mariborski univerzitetni knjižnici. Ta razstava je letos spomladi gostovala v velenjski knjižnici in ravno ta se je »izmenjala« z velenjsko razstavo o Smiljanu Rozmanu.

Željka Gaber, Nejc Robida in Miloška B. Komprej. Foto: Teodor Vajngerl

ŠOŠTANJ MARIBOR

Dekle je spet sedlo.
»Ves čas že pleše,« je rekel Matjaž.
»Samo z mano.«
»Tudi z drugimi je plesala.«
»Morda,« je rekel fant in vstal.
»Kako to, da je lahko plesala z drugimi?«
Fant se je zarežal in skomignil z rameni: »To so bili drugi.«
»Kako drugi?«
»Naši znanci iz mesta.«
»Kaj pa smo mi? Mi smo tudi iz mesta.«
»Vi ste od tukaj.«
»Kako od tukaj?«
»Od tukaj, puntarji.«
Tokrat je Matjaž udaril fanta, da je prevrnil stol in padel pod mizo. Na Matjaža so planili ostali fantje iz družbe in ga podrli na tla.
Tinč iz starega mesta je zavpil: »Fantje, Matjaža tepejo mesojedci!«
Fantje iz starega mesta so pustili dekleta na plesišču in se zagnali v gnečo. Pretep je trajal, dokler nista pridrvela na kolesih policaja Drganc in Toplak. Spravila sta fante narazen in popisala njihova imena. Debeli Franc je postavil prevrnjene mize, pometel steklo in napisal račun. Družba iz zgornjega mesta je odšla po ozki ulici proti glavnemu trgu, fantje iz starega mesta pa so za njimi vpili: »Ua, ua, ua!«
To je trajalo, dokler jim ni policaj Drganc ukazal, naj bodo tiho, ker bodo drugače morali plačati kazen. Rekel je kar tako. Vse skupaj mu je kar ugajalo, saj je bil tudi on iz starega mesta. Sel je z važnimi koraki k točilni mizi in popil dva deci, čeprav je bil v službi.
To je bil prvi pretep med fanti iz zgornjega in starega mesta. Zdaj so parčki iz zgornjega mesta zmeraj redkeje hodili na sprehode k reki, ker niso bili nikoli gotovi, da jih kdo ne zasleduje. Včasih je kar na lepem priletel za parčkom

21

Oba avtorja, Jerneja Ferlež in Borut Gombač, že več let pripravljata tematske, vodene sprehode po Mariboru pod skupnim naslovom »Iz knjižnice v mesto«. Izhodišče sprehodov je, da se vsak od njih pripravi na podlagi knjižnih del, največkrat romanov, ki se dogajajo v Mariboru. Tako so že bili izvedeni sprehodi po »sledih« kriminalk Avgusta Demšarja, potem knjige Gosposka, mater si ozka, Orlanda Uršiča, Jančarjevega Severnega sija in drugih. Zadnji tak sprehod je bil pripravljen v sklopu otvoritvenih dogodkov gostujoče razstave o Smiljanu Rozmanu. Udeleženci smo se v slabih dveh urah sprehodili do šestih lokacij, izbranih iz zbirke kratkih zgodb Smiljana Rozmana s skupnim naslovom Mesto. Na izbranih lokacijah smo brali šest odlomkov iz knjige in tako podoživeli Rozmanove zgodbe v zelo neobičajnem okolju, ki je bilo hkrati, vsaj kar se tiče »kraja dogajanja« povsem avtentično.

Kot rečeno je bilo dogajanje ob otvoritvi razstave v Mariboru sestavljeno iz že omenjenega sprehoda po mestu, v prvem delu pa se je Mariborčanom predstavilo Šaleško literarno društvo Hotenja. Nastopili so s podobnim programom kot so pospremili razstavo že v Šoštanju. Milojka B. Komprij, Željka Gaber in Nejc Robida so prebrali odlomke iz celotnega Rozmanovega opusa in na kratko povzeli tudi njegov pester življenjepis. Poleg tega smo si ogledali še kratek film in prisluhnili nekaterim Šansonom, s čimer smo si na zgoščen način v kratkem času obudili pester spomin na izjemno zanimivega umetnika. Ob koncu poudarimo, da je bila tudi v Mariboru navzoča vdova Germana Rozman in njun sin. Germana je po koncu programa v razstavišču UKM ganjena odnesla poklonjeni šopek na Pobrežje, kjer je na svojo željo pokopan pisatelj.

Borut Gombač tik pred branjem odlomka »ob reki«. Foto: Teodor Vajngerl

RESNICA ali KOMIČNA IGRA O LAŽNIVCU, KI MU VES SVET LAŽE

Šentjakobsko gledališče Ljubljana se je šoštanjskemu občinstvu v letošnji abonmajski sezoni najprej predstavilo z odlično komedijo "Seks in ljubosumnost", nato pa v Kulturni dom Šoštanj pripeljalo še svojo različico izredno uspešne komedije mladega francoskega avtorja Floriana Zellerja, "Resnica".

V svojih komaj 37 letih je bil avtor že mnogokrat nagradjen, tako za prozo, kot za drame (med drugim je prejel štiri prestižne francoske nagrade Molière). Po mnenju časopisa The Guardian gre za "najbolj vznemirljivega mladega dramatika našega časa" in ga prevajajo v številne tuje jezike.

"Resnica" (La Vérité) pripoveduje o lažnivcu, ki mu ves svet laže, pravi njen avtor. Natančneje se v njej dva priletna, dobro situirana ljubezenska para iz Pariza zapletata v neskončno mrežo laži in prevar, kar pripelje do nekaj precej pikantnih situacij. Skrivni ljubimci lažejo eden drugemu, svojim zakoncem in na koncu še sami sebi – vse za to, da bi njihove skrivnosti ostale skrite. A v bistvu niso vsi tako skrivni, kot se jim mogoče zdi... Vse skupaj seveda komplicira še to, da so vsi štirje akterji "dobri" prijatelji in gre za dva zakonska para!

Šentjakobsko gledališče je ljubiteljsko reper-toarno gledališče, a čeprav so igralci iz vrst amaterjev, imajo poklicno upravo in sodelujejo le s profesionalnimi režiserji. Eden izmed njih je danes že upokojeni gledališki, televizijski in radijski režiser Gregor Tozon. Glavni vlogi je zaupal Damijanu Pernetu, ki je v zasebnem življenju psihiater in politik ter Katarini Glavan Batagelj, arheologinji in kustosinji. Oba sta tudi odlična ljubiteljska igralca. Njun "ljubezenski" par Michel in Alice je prepričljiv in nas zabava, ker imata preprosto dobro medsebojno igralsko kemijo. Igrata tipična skrivna ljubimca – njemu povsem ugaja, da se že pol leta na skrivaj redno dobivata v hotelski sobi za vroč seks (po katerem se mu zmeraj mudi nazaj v službo ali domov), ona pa želi "več" in ga noče deliti z njegovo ženo. Zato ga začne čustveno izsiljevati – pravzaprav ta situacija odpira celo predstavo: "Vidim, da ti nisem tako pomembna, kot tvoji sestanki... A sem manj?" On: "Seveda ne, a se mi mudi... Sestanek imam." Ona: "Nič več mi ne odgovarja, da se ti zmeraj mudi. S tabo želim preživeti celo noč!" On: "Saj si vendar poročena!" Ona: "Tudi ti si!" On: "To je pa drugo!" Ona: "Povedala bom Paulu..." On: "Ne!!! Moj najboljši prijatelj je! Bova odšla za vikend, obljubim! Bom uredil!"

In komedija se lahko prične.

Tako njena laž možu, da bo vikend preživela pri svoji teti v Chartresu, kot njegova laž ženi, da mora službeno odpotovati v Bordeaux, imata "kratke" noge. Njuna zakonca jima začneta zastavljati nepričakovana "kontrolna" vprašanja, zato začneta sumiti, da sta ju razkrinkala in sta z živci čisto na koncu. Razplet je po svoje krut, čeprav komičen: Paul in Laurence sta tudi ljubimca - že leto in pol - in ves čas vesta za Michela in Alice. Sta si ju pač "privoščila". Michel, ki je mislil, da je brzokone najbolj spreten lažnivec na svetu, na koncu spozna, da so ga dejansko vsi prinesli okoli. Najbolj ga prizadane "izdaja" prijatelja Paula, ki mu na koncu prizna razmerje z njegovo ženo in tudi to, da še naprej spi s svojo ženo, ki je zaradi slabe vesti zadnje čase zelo nežna do njega; Michel: "Kaj?! Spal si z mojo ženo IN z mojo ljubico?! Vara me s tabo? Pa saj jaz sem tvoj najboljši prijatelj!! Ti si gnoj! Še najboljšemu prijatelju ne moreš zaupat?" Skratka dobi milo za drago...

Komedija ima od začetka do konca dober tempo, čeprav vsekakor izstopajo situacije, ki jih odigrata glavna akterja, saj sta lika njunih zakoncev manj izrazita in delujeta zgolj epizodno. Še posebej Laurence v izvedbi Ksenije Hlebec Švalj, za katero ni povsem jasno ali je do vsega zares tako vzvišeno ravnodušna (se pravi, je tako brez vsakršnih emocij zastavljen njen lik) ali je morebiti samo slabo odigrana. Žal tudi Paul v izvedbi Grege Usenika deluje ves čas popolnoma flegmatično in pri njem ne opazimo prav nobenih čustvenih sprememb – zato si ga pravzaprav težko predstavljamo kot ljubimca hladne Laurence; na odru pa se ta dva nikoli ne pojavita skupaj.

Zabavna je režijska rešitev situacije, ki se dogaja med Paulom in Michelom na tenisu; na igrišče nas prenese dejstvo, da Damijan Perne hodi sem in tja po odru in s posebnimi grabljami, ki jih vleče za sabo, poravnava imaginarno podlago, tenisit.

Pomisleke imam glede kostumov, ki bi lahko bili veliko bolj domiselni, vsaj do neke mere stilizirani, lahko bi na primer poudarjali karakter posameznih likov, a se je kostumografinja odločila zgolj za "konfekcijo", kot da ne bi imela lastnega mnenja. V določenih situacijah so oblačila igralcev celo popolnoma barvno usklajena s sceno, kar deluje izredno nenavadno (in nekoliko neokusno). In kaj več, to seveda odpira vrsto vprašanj; na primer:

"Sta ljubimca tako pogosto v hotelski sobi, da že (barvno) delujeta kot njen inventar?" Dvoimim, da je bilo tako mišljeno, vendar se kot gledalci ne moremo izogniti temu vtisu.

Scenska rešitev predstave je s tehnološkega vidika zanimiva in funkcionalna. Zadnja kulisa je pravzaprav leseni okvir, v katerega so zasajene tri obojestransko uporabne vrtljive deske, ki predstavljajo bodisi stene, bodisi vrata (omar, sob ali v tuš kabino) in dovoljujejo hitro spremembo prostora, enako kot "kocke", ki se nahajajo na odru in katere igralci po potrebi prestavljajo in uporabljajo kot najrazličnejše pohištvo, od postelje do kavča in klubske mizice. Tudi na desni in levi se nahajata dva podobna manjša okvirja z vrtljivimi deskami. Osnovna zlato-bež barva scene prijetno kontrastira z "baročnimi" vzorci tapet v bordo barvi in brez problema si predstavljamo, da bi liki predstave, ki pripadajo srednje bogatemu sloju pariške družbe, zares lahko živeli v takšnem ambientu. Vendar se mi zdi, enako kot pri kostumih, da je estetika predstave preveč popisna.

V Šentjakobskem gledališču so komedijo premierno predstavili 29. novembra 2014. Na 28. Čufarjevih dnevih na Jesenicah leta 2015 je po izboru strokovne žirije postala "Resnica" najboljša predstava srečanja, Damijan Perne pa si je prislužil nagrado za najboljšo moško vlogo.

In za zaključek še zanimivost o režiserju: njegova mama, poznana slovenska organistka Mirjam Tozon (mimogrede prva ženska, ki je smela orglati v cerkvi svetega Petra v Rimu) je vsakemu od sinov ob poroki podarila nekaj, kar jih bo spominjalo na dom. Gregor Tozon je dobil stare družinske jaslince. Ščasoma jih je začel zbirati in danes jih ima več kot 170 iz različnih koncev sveta. V Kazljah na Krasu, kjer zadnja leta živi, je v prostoru tik ob cerkvi postavil stalno zbirko svojih jaslinc, ki je zagotovo vredna ogleda. Režiser je tudi pobudnik in prvih osem let organizator živih jaslinc v Postojnski jami.

Šentjakobsko gledališče Ljubljana; avtor: Florian Zeller, prevod: Andraž Ravnik; režija: Gregor Tozon; scenografija: Ana Rahela Klopčič; kostumografija: Zvonka Makuc; izbor glasbe: Darja Hlavka Godina; igrajo: Damijan Perne, Katarina Glavan Batagelj, Grega Usenik, Ksenija Hlebec Švalj, Janez Vlaj/ Bojan Vister/ Marko Skok (Predstava ogledana 1.2.2017 v KD Šoštanj)

HEDDA GABLER, FASCINANTNI LABORATORIJSKI POSKUS

V SNG Drama Maribor so na oder postavili eno najbolj znanih psiholoških dram očeta moderne dramatike, Henrika Ibsena (1828–1906), ki doma, na Norveškem, velja za "narodni simbol", ne glede na to, da je dolga leta (natančno 27 let) živel v tujini – sprva v Rimu v Italiji, nato pa v nemških mestih Dresden in München. Svoje najbolj pomembne drame je napisal v tujini, tudi eno svojih zadnjih – Hedda Gabler, ki jo že zaznamuje avtorjev pesimizem ob koncu življenja.

Henrik Ibsen, danes eden izmed najpogostejše uprizarjanih dramatikov na svetu, v svojem času ni bil vedno razumljen in se je moral pogosto boriti proti konzervativni, s korzetom lažne morale zategnjeni družbi, ki jo je v svojih delih kritiziral in odkrival njeno duhovno bedo in licemerje. Zato je seveda veljal za "škandaloznega" avtorja. Med drugim so mu očitali, da napada zakon in napeljuje vse razočarane žene, naj zapustijo svoje može in se osamosvojijo, a je odgovarjal, da so posledice neuspešnega zakona lahko katastrofalne in da so družbene konvencije, ki od žene zahtevajo popolno vdanost možu, brez pravice do spoštovanja njenega človeškega dostojanstva, ob tem pa jo silijo, da navzven kaže idealno uravnovešenost, popolnoma nesmiselne.

Hedda Gabler je nedvomno eden njegovih najbolj kontroverznih ženskih likov. Usodno privlačno Hedda Tesman, hčer generala Gablerja, ki spretno manipulira z usodami drugih – iz čistega dolgočasia in ker pač ve, da ima nad njimi takšno moč, in ko jo izgubi, naredi samomor – bi danes najbrž označili za emancipirano, resda zlobno in spletkarsko, vsekakor pa globoko nesrečno, frustrirano žensko.

Nikakor se ne more sprijazniti s svojim življenjem; vajena razkošja in udobja je vstopila v zakon z mladim akademikom, ki je nadarjen, vendar slabič, idealist, popolnoma nepraktičen človek – in njej kmalu postane jasno, da ne bo v življenju ničesar dosegel. Na družbeno dno bo potegnil tudi njo. Počuti se neizpopolnjeno. Ravno odkrita nosečnost jo nadleguje – še ena omejitev njene svobode. Rodila se je pred svojim časom in malomeščanski okvirji jo utesnjujejo. Do svojega moža čuti prezir. Na smrt se dolgočasi. Zato se začne igrati. S pištolami. Z ljudmi. Posledice so seveda tragične. Takšni ženski liki so nam danes dobro poznani, bodisi iz knjig, bodisi iz filmov. Nekako

jo "razumemo" – saj si današnje ženske le težko predstavljamo, da ne bi imele svobode uresničiti svojih sanj... Že sama misel na to nas razburi, zato z njo dejansko simpatiziramo, vsaj do neke mere. Vendar se moramo zavedati, da je v času nastanka drame, daljnega leta 1890, Hedda Gabler prebujala zelo močne reakcije – eni so jo imeli za revolucionarno besedilo, ki si upa namigovati, da vse ženske ne hrepenijo po tem, da bodo pridne gospodinje in mame, drugi pa so jo označili za perverzno izmišljotino, češ da "takšne ženske ne obstajajo". Zapisano je bilo, na primer: "Igralci so nas fascinirali. Igra je zares odlična. A moramo se vprašati: ali komu koristi? Ali mar gledalce zabava, nasmeji, jih nauči, kot bi se spodobilo, da je dobro nagrajeno in zlo kaznovano?! Odgovor se glasi: NE! Gre za triurno, povsem nekoristno seciranje duševno bolane figure..." (Clement Scott, kritika izvedbe Hedde Gabler v Vaudeville Theatre za The Illustrated London News, London, 25. april 1891).

Duh tega časa pa je za vedno izgubljen. Takratnih družbenih okoliščin (vsaj pri nas) ni več. Ob vsaki uprizoritvi Hedde Gabler se torej poraja vprašanje kako jo razumljivo pretolmačiti sodobnemu gledalcu? Kako iz nje izvleči nadčasovno, aktualno sporočilo? V SNG Drama Maribor so jo v režiji Mateje Koležnik premierno uprizorili 6. februarja 2015. Režiserka je svojo profesionalno gledališko pot po končanem študiju na AGRFT leta 1990 začela v ljubljanski Drami ter jo nadaljevala v vseh slovenskih poklicnih gledališčih, pogosto pa režira tudi v tujini. Za svoje predstave večkrat sama naredi še likovno zasnovo. Njene uprizoritve se redno uvrščajo na različne gledališke festivale doma in v tujini ter so pogosto nagrajene. Tokrat je sodelovala tudi na zelo učinkoviti priredbi besedila, ki je strnjeno v intenzivno uro in petnajst minut. Posamezne situacije si sledijo v hitrem tempu, prekinjane s kratkimi zatemnitvami. Inscenacija gledalce emocionalno kar posrka vase in "spusti" šele dolgo po ogledu. K tako močnim vtisom seveda pripomorejo tudi odlične interpretacije vlog vseh nastopajočih z izvrstno Natašo Matjašec Rošker na čelu in še nekaj – odlična sceno-

grafija Marka Japelja. Uspelo mu je ustvariti izvrsten simbolični scenski prostor, ki ponazarja, kot scenarij predpisuje, "meščanski salon", v katerem se vsa igra dogaja, obenem pa sterilno prazno hišo, v kateri ni ne topline, ne ljubezni. A asociira še veliko več. Zastekljena kovinska konstrukcija, ki jo je scenograf postavil diagonalno čez cel oder, je podobna predimenzioniranemu terariju. Vanjo je zaprl igralce; pod oster, hladen soj reflektorjev. Njihovo početje torej opazujemo od zunaj, kot bi šlo za neke vrste laboratorijski poskus na poskusnih živalih; za boleče seciranje osebnosti bitij, ki nikakor ne morejo ubežati svoji usodi. Nimajo namreč kam. Prilepljena na steklo, se Hedda pred našimi očmi duši in hlasta po zraku svobodnega življenja – mi pa smo prisiljeni v pozicijo nekoliko perverznih voajerjev, ki opazujejo medsebojno interakcijo "primerkov"; a saj smo tega vajeni, saj vsak dan gledamo reality showe...

Predstava je prejela celo vrsto priznanj, med drugim za najboljšo predstavo in najboljšo režijo na 30. festivalu Gavelline večeri v Zagrebu leta 2015 in za najboljšo uprizoritev in najboljši dramaturški koncept na 50. festivalu Borštnikovo srečanje 2015, kjer je nagrado za igro prejela **Nataša Matjašec Rošker. Tudi scenograf predstave je dobil nagrado za najboljšo scenografijo in sicer na 22. Mednarodnem festivalu malih odrov na Reki leta 2015.**

SNG Drama Maribor; avtor: Henrik Ibsen, režija: Mateja Koležnik, prevod: Bogomil Fatur, priredba besedila: Mateja Koležnik in Metka Damijan, dramaturgija: Goran Ferčec, scenografija: Marko Japelj, kostumografija: Alan Hranitelj, koreografija: Matija Ferlin, skladatelj: Mitja Vrhovnik Smrekar, oblikovalec svetlobe: Pascal Mérat, igrajo: Nataša Matjašec Rošker, Jurij Drevenšek, Maša Žilavec, Mateja Pucko, Ivo Ban, Matjaž Tribušon
(Predstava ogledana 27.3.2017 v KD Velenje)

Foto: Damjan Švarc

V VODO VAS

Čez hrib, po cesti, ki so jo urezala kolesa traktorjev, ni daleč. Nekaj hiš je posejanih spodaj, zgoraj ravnina. Desno se svet pahljačasto razpne navzdol. Ponuja pogled čez travnik, mimo redko posajenih dreves, mimo električnih drogov, mimo štorov in razpokane zemlje in se nenadoma, kot da bi ga spodnesel, potopi v jezero.

Ja, kot kamen pade na gladko vodno gladino, ki jo na površini gubajo mušice in muhe, spodaj pa valovijo duhovi porušenihi hiš, zasuti rudniški rovi in drevesa, ki se čudijo vsej tej vodi, vsej tej vodi v svojih krošnjah, v katerih so nekdaj peli ptiči, zelenelo listje, zorela jabolka in hruške. Vsej tej vodi, ki se je zapletla v krošnje sliv in češpelj in zagotovo orehov, vse polno jih je bilo v vasi, ki je zdaj pod vodo. Vse polno orehov.

Ob gostilni je bila lipa, tako kot se spodobi in tako kot je prav. Po stari slovenski navadi. Sto let in več je hladila domačijo in žejne domačine. Pazila otroke, ki so čakali starše in dajala zavetje sramežljivim ljubimcem. Ne ve se več, kaj so porušili prej, lipo ali staro Čokovo gostilno, v kateri so se zbirali možje in modrovali ob domačem. Toukecu, seveda, v jeseni so prešali. »Jabke in gruške«. Modrovali o tem koliko je rodilo žito. In krompirja je bilo vedno, oh, koliko je bilo krompirja, za bližnje mesto in še dlje! Ob nedeljah so se jim pridružile žene. Po maši, ali pa še bolje popoldan, ko so pospravile po kosilu in je vas spala, pripravljena na nov teden med polji in travniki.

Ja, to je bila bogata vas, vas je bila tam od nekdanj, šele potem je ob njenem robu zraslo mesto.

»Ah, mestni!« so rekli bogati kmetje, čeprav je bilo mesto čisto blizu in je skozi vas peljala glavna cesta, ki je povezovala, ne samo mesto z vasjo, ampak je iz mesta skozi vas peljala v drugo mesto in iz ene doline v drugo, še potem se ni ustavila, temveč se je priključila cesti, ki je vodila dalje v svet.

Ja, nekoč je bila to glavna cesta iz Savinjske v Šaleško in dalje na Koroško, zdaj pa je cesto zalilo jezero, ki še po tridesetih letih in več ne ve, kako se naj obnaša. Mogočno in bahato, kot se za globoko

jezero spodobi ali polno sramu in krivde, ker je potopilo vas, ker je potopilo življenja. Cesta, ki se je nekoč mimo cerkve spustila v vas, se zdaj konča v vodi. Kolikor je je še ostalo. Ceste. Nekaj gramoza in trava je bujno zrasla skozi razpokan asfalt. Na koncu stojita rampa in tabla, seveda. »Zaradi ugrezavanja zemlje, prehod strogo prepovedan.« In odmetavanje smeti tudi. Oboje enako strogo.

Otroci so se nekoč igrali med hišami v katerih so se rojevala in umirala življenja. O, kako se je plesalo na gasilskih veselicah! Kako blizu so bila koruzna polja! Kako blizu so bila pekel in nebesa, saj je bila tudi far na cerkev čisto zraven. Ob nedeljah so se pobožno odpravljali k maši k sv. Mihaelu. Tudi nje ni več, čudovite cerkve s kostnico, petimi oltarji in ogromnimi topoli okoli nje in mogočnega in markantnega Slomškovega doma, v katerem so igrali Miklovo Zalo. Ko so začeli podirati oltarje, so začeli rušiti tudi cerkev. S tremi oltarji je stala še samo dobrih petdeset let. Ko so nehali dajati za mašo, jo je zalila voda. Tako pravi zgodba. Če bodo družmirski kmetje nehali dajati za mašo pri sv. Mihaelu, bo njihova polja zalila voda in cerkev se bo potopila. Zrušila in potopila.

Poleg cerkve na poti v vas je bilo pokopališče. Poleg skromnih križev so ga krasile mogočne grobnice. Ja, meso to je premoglo premožne družine. In vas tudi. Seveda tudi vas. Tudi po smrti so razlike, tudi po smrti so vrata v večnost drugače okrašena. A so podrli križe in spomenike in grobnice. Grobnice najprej. Mrtvi so se preselili drugam. Tudi živi.

Čudovita vas je bila, ena najlepših in najrodovitnejših v dolini, a tisto pod njo je bilo še boljše. Tisto temno, črno, skrito pogledom je bilo bolj dragoceno kot vas, ki so jo obkrožala nepregledna polja. Tisto črno in trdo je bilo tam že od nekdanj. Tudi vas je bila tam od nekdanj, a vas je bila premalo. Lignit je bil napredek, vas to ni bila. Vas

je bila samo dom. Mnogim, tudi tistim, ki so kopali pod njo. Njim je bilo najtežje. V jami so razmišljali o kruhu, ki jim ga da domače polje. Na polju so razmišljali o kruhu, ki jim ga daje jama. Verjeli so, da je tistega več. Da je bolj bel, da ga je za dlje. Še za njihove otroke. Verjeli so, da si lahko dom ustvarijo tudi drugje, da je vas pač samo košček zemlje, na tem prostranem polju našega planeta, samo majhen košček zemlje, ki je pomemben samo zaradi tistega, kar je pod njim. Zaradi črnega bogastva. In so si rekli:

»Saj je samo vas! Saj so samo hiše. Saj je samo zemlja. In gostilne so povsod in cerkve so tudi povsod, o koliko jih je! In gasilni dom lahko zgradimo drugje in prašna cesta, ki vodi v vas, se lahko tudi nekje konča, ni treba da povezuje mesta in doline in vodi še dlje!«

In so šli, vas pa se je pogreznila v prazne rudniške rove, voda je preplavila polja in drevesa in prazne hiše. Počasi, leto za letom se v temo pogreza tudi spomin.

Objavljeno v *Vsesledju* 2016, št. 35

LETALSTVO V ŠALEŠKI DOLINI

V letu 2014 je prvič prišlo do srečanja in pobude o raziskavi zgodovine Aerokluba Velenje. Tone Topolšek in Primož Jandrok sta do takrat že pripravila krajši osnutek in sodelovala pri zbiranju gradiva. V ambiciozno zastavljeno raziskavo je bil vključen širši krog sodelavcev in informatorjev.

Kmalu pa se je izkazalo, da je tema obsežna in v glavnem neraziskana, predvsem pa, da v Šaleški dolini kronološko sega vse do obdobja med obema vojnama. Zaradi praktične preglednosti je avtor vsebino kronološko delil na obdobje pred drugo svetovno vojno, obdobje druge svetovne vojne in obdobje po drugi svetovni vojni. Raziskava ni končana, ker pa se je pokazala možnost, je pred bralcem prvi del, ki zajema obdobje začetkov letalstva (Letalski pozdrav iz Šaleške doline) in čas druge svetovne vojne (Nebo nad Šaleško dolino v času druge svetovne vojne).

Vprašanje zakaj in kako leteti je od konca 19. stoletja zaposlovalo podjetne posameznike v svetu in tudi pri nas. Začetki letalstva v Šaleški dolini segajo v trideseta leta 20. stoletja, kar je primerljivo s podobnimi pobudami v Celju, Slovenj Gradcu, Mariboru in drugod. V tem delu avtor predstavlja prva srečanja z letalstvom, ustanavljanje in ustanovitev (1939/40) krajevne Jadrarno letalske skupine Aerokluba Šoštanj, podružnice Kraljevega Jugoslovanskega Aerokluba Naša krila iz Maribora. Na podlagi zasebnih arhivskih gradiv, arhiva Šaleškega aerokluba in pričevanj je predstavljena pot od zamisli in samogradnje jadrarnega letala tipa Zögling 1 do uresničenja želje po letenju. Ambiciozne načrte mladih letalcev je deloma omejevalo pomanjkanje sredstev, še bolj pa nasprotovanje Sreskega načelstva v Slovenj Gradcu, ki je leta 1940 prepovedalo in kasneje vendarle dovolilo delovanje jadrarno letalske skupine. V raziskavi je posebej izpostavljena dejavnost zares mladih Šoštanjčanov, ki so v tem času vzporedno dejavnosti Jadrarno letalske skupine, sami izdelali manjše jadrarno letalo in z njim tudi leteli. Organizirano delovanje Aerokluba Šoštanj pa je bilo dokončno ukinjeno z okupacijo 1941.

V nadaljevanju avtor predstavi ključne

dogodke v času druge svetovne vojne povezane z letalstvom, ki je spričo vojnih operacij nesporno vplivalo na življenje prebivalstva Šaleške doline. Predstavljen je začetek druge svetovne vojne v Šaleški dolini in neenak letalski spopad 6. aprila nad Beogradom, v katerem je sodeloval tudi Velenčan Karel Štrbenk, kar je v samostojnem poglavju opisal Emil Štrbenk.

Letalske sile so imele v času druge svetovne vojne izjemno pomembno vlogo. Za osnovno razumevanje je orisana organiziranost zavezniškega in nemškega letalstva ter protiletalske obrambe, kar je imelo posredne vplive na prebivalstvo Šaleške doline. V tem času dolina ni doživela obsežnih bombardiranj, ki so bila od pomladi 1944 stalnica industrijskih središč, prometnih vozlišč in večjih mest. Kljub temu pa je civilno prebivalstvo vsakodnevno doživljalo prelete stotin zavezniških letal, alarme in zatemnitve ter druge ukrepe protiletalske obrambe. Počasnemu krhanju nemške okupacijske moči in na drugi strani vzponu osvobodilnega gibanja ob izdatni pomoči zaveznikov je bilo prebivalstvo ob mnogih preletih zavezniških letal priča zračnim bitkam in letalskim nesrečam, ki so temu sledile. V bližini Šoštanja je 24. maja 1944 strmoglavila leteča trdnjava B-17G, nekaj mesecev kasneje, 5. novembra 1944, pa je v Lokovici pod Velikim Vrhom

strmoglavil britanski Liberator B-24. Avtor prikaže vzroke in posledice obeh tragedij, kakor tudi hude posledice zavezniškega bombardiranja premogovnika ob koncu leta 1944 in nekaterih drugih dogodkov iz neposredne okolice Šaleške doline, osvobojeno ozemlje v zgornji Savinjski dolini, nesrečo ameriške leteče trdnjave v Andražu nad Polzelo in druge dogodke povezane z letalstvom.

Ob tem je potrebno izpostaviti tudi vprašanje virov. Pomembne podatke je posredoval Samo Čebul, ki je navezal kontakt s Stevom Fosseyem, sinom Williama Fosseyja iz ZDA, preživelim letalcem v nesreči nad Šoštanjem leta 1944. Na tem mestu je bil pomemben doprinos zbiralca Zvoneta Čebula iz Šoštanja in Igorja Verdeva iz Andraža nad Polzelo. Brez njihovega sodelovanja bi bilo zgodovinarju marsikatero strokovno vprašanje težko rešljivo. V raziskavo so bili vključeni tudi mnogi očitvidci dogodkov na nebu in na tleh, s čimer je poudarjena osebna dimenzija življenjskega vsakdana posameznika.

Po drugi svetovni vojni, s katero je bil stari svet dokončno spremenjen, je letalstvo v Šaleški dolini dobilo nov zalet. Letenje, modelarstvo in padalstvo je postajalo nekaj skoraj vsakdanjega, kar pa je že tema, ki bo prikazana v nadaljevanju.

Likovni svet otrok 2017

49. Likovni svet otrok
bomo podrobneje predstavili v junijski prilogi.

